

ȘCOALA DE CONDUCTORI TEHNICI ELECTROMECHANICI DIN CLUJ

Statutul dobândit și demersurile întreprinse pentru îmbunătățirea acestuia în sistemul învățământului tehnic (1919-1929)

Epoca modernă cu avântul dezvoltării industriale atât de specific a impus, printre alte deziderate de seamă, și pe acela al organizării învățământului tehnic, capabil să asigure ascensiunea erei industriale și, implicit, progresul economic al României.

Forurile politice și culturale au întreprins în acest sens, încă de la mijlocul secolului al XIX-lea, măsuri adecvate pentru organizarea unor școli tehnice de nivel mediu, fiind instituite, astfel, Școala de arte și meserii din Iași (înființată în 1840) și Școala de arte și meserii din București (înființată în 1852). Cele două instituții școlare au dat țării un număr mare de cadre, Școala de arte și meserii din Iași pregătind, spre exemplu, în intervalul 1840-1905 un număr de 500 de absolvenți, în timp ce Școala de arte și meserii din București a pregătit, în răstimpul 1852-1905, un număr de 650 de absolvenți¹.

Apariția unei categorii numeroase de specialiști în domeniul tehnic a impus consacrarea acestui fenomen cultural și social printr-un așezământ legislativ. Corpurile legiuitoare vor sancționa astfel, după ample dezbateri. Legea nr. 2339 din 9 iunie 1894, formulată sub titlul: *Legea pentru organizarea Corpului tehnic al Ministerului Lucrărilor Publice*. Potrivit prevederilor cuprinse în textul legii, Corpul tehnic era constituit din două compartimente: Corpul de ingineri, în cadrul căruia erau fixate următoarele grade: inspector general, inginer șef, inginer ordinar și inginer stagiar. Al doilea compartiment era constituit din Corpul conductorilor, în cadrul căruia legea fixa următoarele grade: conductor clasa I-a, conductor clasa II-a și conductor clasa III-a².

Tendința legiuitorilor de a asigura stimularea elementelor dotate și competente a fost concretizată prin prevederi speciale referitoare la promovabilitatea acestora. Art. 54 stipulează: "Conducătorii care au 10 ani de serviciu activ de la data admiterii în Corpul de conducători, pot trece în Corpul de ingineri, în urma unui examen și concurs public". Se preciza în continuare că a șasea parte din numărul de ingineri, ce urmau să fie admiși în corp în fiecare an, va putea fi

1 George Hazu, *Învățământul industrial în România. Notă istorică. Starea actuală*. București, [f.a.], p. 86-87.

2 *Monitorul Oficial*, 1894, nr. 58, 15 iunie, p. 2254; C. Hamangiu, *Codul general al României*, Vol. XX, p. 893-903.

formată din conductorii care au reușit la examenul prescris mai sus. Candidații trebuiau să treacă mai întâi probele unui examen preliminar, care va avea loc în capitala județului unde candidații domiciliază. Concursul propriu-zis se ținea la București înaintea unei comisii numite de Ministerul Lucrărilor Publice, din care jumătate era compusă din membri ai Consiliului tehnic, trași la sorți, și jumătate din profesori ai Școlii de poduri și șosele, trași de asemenea la sorți³.

Această prevedere, generoasă și bine intenționată pentru acea vreme, avea să determine numeroase acțiuni și demersuri, timp de peste un deceniu, din partea direcțiunii și corpului profesoral al Școlii de conductori tehnici din Cluj, pentru a obține, pe seama absolvenților, dreptul de a fi incluși în Corpul tehnic⁴.

Piedicile care trebuiau depășite și obiecțiile ridicate de autorități își au obârșia în evoluția învățământului tehnic până la Marea Unire, formele în care a fost instituționalizat, punerea acestuia în subordinea mai multor autorități tutelare și apariția, în consecință, a unor inadvertențe formale de care factorii care erau chemați să decidă se cramponau.

Învățământul industrial din România primește în 1901 o nouă reglementare legislativă prin Legea din 9 iulie, care institua o ierarhie în cadrul școlilor tehnice. Vechile școli de arte și meserii își schimbă denumirea în școli superioare de meserii (este vorba de vechile școli de la București și Iași), spre a putea fi deosebite mai bine de școlile inferioare de meserii create prin legea din 1901. O analiză atentă a școlilor superioare de meserii sub raportul organizării ne arată că acestea au rămas neschimbate, ca atunci când se numeau școli de arte și meserii, durata studiilor fiind de șase ani, împărțită astfel: în primii patru ani se făcea studiu teoretic și practic, iar în ultimii doi ani elevii lucrau în atelierele de aplicație ale celor două școli⁵.

Modalitățile practice în care avea loc examenul și concursul public, experiența înregistrată și observațiile făcute i-au determinat pe factorii de decizie să introducă modificări și precizări noi, menite să îmbunătățească procedura. Astfel, prin decretul nr. 2446 din 25 iulie 1903 este aprobat *Regulamentul privitor la examenul conductorilor din cadrele Corpului tehnic pentru trecerea lor în Corpul de ingineri*. Se precizează că examenul definitiv (concursul public) va avea loc la Școala națională de poduri și șosele din București. Comisia pentru concursul public era compusă din 7 membri, prezidată de directorul Școlii naționale de poduri și șosele, care era membru de drept al comisiei. Examenul cuprindea o probă teoretică care consta dintr-un examen oral asupra diferitelor materii prevăzute în programa analitică și o probă practică care consta în redactarea unuiu sau mai multor proiecte⁶.

În perioada următoare, până la înfăptuirea Marii Uniri, nu se mai semnalează inițiative legislative, legea din 9 iulie 1901 servind, cu toate lacunele și imperfecțiunile ei, de bază pentru funcționarea învățământului industrial.

Realizarea statului național unitar român a deschis largi perspective învățământului de toate gradele, creind totodată posibilitatea unei integrări și

³ *Ibidem*.

⁴ Ioan Silviu Nistor, *Acțiunile elevilor și profesorilor Școlii de conductori tehnici din Cluj pentru îmbunătățirea condițiilor de studiu și includerea absolvenților în Corpul tehnic (1920-1939)*, în *ActaMN*, 1985-1986, p. 321-330.

⁵ George Hazu, *op. cit.*, p.85.

⁶ *Monitorul oficial*, 1903, nr. 123, din 28 august, p. 4337-4338; C. Hamangiu, *op. cit.*, vol. III, p. 36-40.

puneri de acord a întregului sistem de învățământ, armonizând principiile de funcționare din Vechiul Regat al României, cu cele care erau în vigoare în Transilvania, Basarabia și Bucovina, pentru a se putea crea un sistem educațional unitar și complex.

În Transilvania, Consiliul Dirigent, prin comunicatul nr. 7569 din 12 august 1919, semnat de Valeriu Braniște, șeful Resortului de culte și instrucțiune publică, a numit patru directori regionali (directori supremi), pentru necesitățile învățământului secundar de stat, astfel:

1. Andrei Bârseanu, fost profesor la școlile centrale din Brașov, președinte al Astreii, pentru circumscripția Sibiu.

2. Dr. Valeriu Seni, fost profesor la Liceul din Năsăud, pentru circumscripția Cluj.

3. Dr. Alexandru Pteancu, fost profesor la Liceul din Beiuș, pentru circumscripția Oradea.

4. Ioan Petrovici, fost profesor la Liceul din Brașov, pentru circumscripția Timișoara⁷.

Directoratul regional al învățământului Cluj va juca un rol important în medierea și rezolvarea problemelor presante pe care învățământul tehnic le va ridica în organizarea, extinderea și dezvoltarea sa, iar directorul regional, dr. Valeriu Seni va deveni - așa cum o dovedește din plin fondul arhivistic - o prezență activă în coordonarea acestuia.

Vechea Școală specială de industrie (ale cărei începuturi datează din 1884) din Cluj a fost preluată de statul român la 5 aprilie 1919, factorii responsabili din Consiliul Dirigent hotărând organizarea în locul acesteia a Școlii superioare industriale, care își deschide cursurile la 1 februarie 1920⁸. Prin urmare s-a urmărit și realizat o sincronizare și adaptare a noii instituții școlare la denumirea și specificul școlilor de la București și Iași, așa cum, erau ele concepute în legea din 1901.

Integrarea în rețeaua învățământului industrial al României Mari s-a făcut în mod firesc, urmărindu-se cu precădere pregătirea cadrelor tehnice de nivel mediu, necesare industriei românești în plină dezvoltare. S-a avut de asemenea în vedere o continuă racordare la formulele de organizare a categoriei de școli similare în celelalte centre ale țării. Astfel, întrucât după Marea Unire școlilor de la București și Iași li s-a spus școli superioare de arte și meserii, Școala superioară industrială din Cluj și-a schimbat la scurtă vreme denumirea în Școală superioară de arte și meserii, ceea ce va produce multe greutăți în tentativa direcțiunii și a corpului didactic de a obține recunoașterea unui statut superior care să îndreptățească admiterea absolvenților în Corpul tehnic, întrucât absolvenților școlilor superioare de arte și meserii le era refuzat acest drept.

În acest moment pe firmamentul învățământului tehnic mediu din România se amplifică o formulă instituțională nouă, experimentată la București, și anume înființarea în toamna anului 1920 la Cluj a Școlii de conductori de lucrări publice, cu specific de drumuri și poduri, fiind create totodată alte două școli similare la

⁷ *Gazeta oficială*, 1919, nr. 48, din 16 august, p. 343-344.

⁸ Arh. St. Cluj-Napoca, Fond Școala de conductori tehnici, dosar 19, file 6-10; dosar 69, fila 3.

Cernăuți și Chișinău, după modelul celei de la București, absolvenților cărora li se recunoștea accesul la Corpul tehnic.

Conștiente că aceasta este forma de organizare optimă și că ea corespunde cel mai bine necesităților pe care le ridică dezvoltarea industriei, fiind de asemenea în consens cu posibilitățile școlii clujene, autoritățile școlare obțin schimbarea denumirii instituției în Școala de conducători tehnici (după ce pentru o scurtă perioadă a purtat și denumirea de Școală medie tehnică), fiind unica școală cu profil electromecanic, de acest nivel, din România, precursora a Institutului Politehnic clujean⁹.

De altminteri, așa cum se arată în tabloul rețelei școlilor de acest fel din țară, pe care-l prezintă George Hazu, inspectorul general al învățământului tehnic-industrial mediu și elementar, școala clujeană trebuia să-și găsească un statut și să-și stabilească un loc propriu în următoarea configurație de instituții școlare asemănătoare:

Nr. crt.	Denumirea școlii	Ministerul tutelar
1	Școala de conducători tehnici din Cluj	Ministerul Instrucțiunii
2	Școala superioară de arte și meserii din București	- " -
3	Școala superioară de arte și meserii din Iași	- " -
4	Școala tehnică de construcții din Cernăuți	Ministerul Instrucțiunii
5	Școala de conducători de lucrări publice din București	Ministerul Lucrărilor Publice
6	Școala de conducători de lucrări publice din Cluj	- " -
7	Școala de conducători de lucrări publice din Cernăuți	- " -
8	Școala de conducători de lucrări publice din Chișinău	- " -
9	Școala de maeștri sondori din Câmpina	Ministerul Industriei și Comerțului
10	Școala de maeștri minieri din Petroșani	- " -
11	Școala de maeștri minieri din Baia Mare	- " -
12	Școala de conducători arhitecți din București	Ministerul Cultelor și Artelor

Suita acestor școli poate fi continuată cu școlile de arte și meserii din: Arad, Oradea, Timișoara, Târgu-Mureș, Brașov, Satu-Mare, Odorhei, Zlatna¹⁰.

Trebuie remarcat în acest context faptul că după Marea Unire s-a modificat simțitor optica privitoare la rolul învățământului aplicat, proporția pe care acesta trebuie să o dețină în ansamblul întregului învățământ. Acest lucru este subliniat de către dr. C. Angelescu, ministrul instrucțiunii (19 I 1922 - 29 III 1926; 24 XI 1927 - 15 XI 1928)¹¹, care precizează că în perioada 1922-1926 au fost înființate 170 școli de învățământ aplicat (profesionale, de meserii, comerciale, de menaj etc.). Aceste școli au fost dotate cu materialul necesar, care s-a urcat de la

⁹ Ioan Silviu Nistor, *op. cit.*, p. 322.

¹⁰ G. Hazu, *Contribuțiune la reforma învățământului tehnic industrial, mediu și elementar*. București, 1925, p. 14-18.

¹¹ Mioara Tudorică, Ioan Burlacu, *Guvernele României între anii 1866-1945. Liste de miniștri*, în *RevArh*, 1970, 47, nr. 2, p. 444, 446.

12.699.921 lei în 1921 la 57.336.805 în 1926. Valoarea uneltelor trebuincioase s-a ridicat de la 2.249.000 lei în 1922 la 32.000.000 lei în 1926. În internatele create, numai în școlile de meserii în 1921 erau 1385 de bursieri, iar în 1926 erau 5738 de bursieri¹².

Același dregător publică, în virtutea competențelor sale, doi ani mai târziu, o situație care se referă la perioada 1919-1928, specificând că în acest răstimp s-au creat 350 de școli de meserii, de comerț și profesionale de fete, așa încât de la 119 școli practice, câte erau în 1919, s-a ajuns la 469 în 1928, dintre care 434 erau ale statului, 315 fiind create direct de către minister, iar celelalte de către Camerele de comerț. În ceea ce privește numărul de elevi, aceștia erau în 1928 peste 60.000, din care peste 8000 erau bursieri. Referitor la sumele afectate bursei acestor elevi, numai pentru școlile de meserii ele au crescut de la 500.000 lei în 1919 la aproape 32 milioane lei în 1928¹³.

O preocupare a factorilor responsabili a fost incurajarea tinerilor români să îmbrățișeze o meserie, îndeosebi în provinciile unite unde situația era total nesatisfăcătoare în această privință:

Localitatea	Ucenici români	Ucenici de alte naționalități
Brașov	232	863
Cluj	560	1648
Cernăuți	117	2107
Chișinău	220	811
Total	1129 = 17%	5429 = 83%

Statistica a fost întocmită în 1923 și 1924 de către Ministerul Muncii¹⁴, dar situația rămâne valabilă încă multă vreme¹⁵.

Plecând de la constatarea că industria noastră are nevoie atât de lucrători cât și de maiștri, tehnicieni și conducători de ateliere, pe lângă personalul superior tehnic (ingineresc), se ajunge la concluzia că însuși învățământul necesar educației profesionale a acestui personal trebuie făcut prin:

- școli pentru ucenici
- școli pentru lucrători
- școli pentru maiștri și contra-maiștri
- școli pentru conducători de ateliere.

Autorul studiului conchide că școlile în chestiune vor trebui să urmărească "problema foarte dificilă, dar în același timp extrem de importantă a formării personalului românesc, în special a personalului tehnic necesar întreprinderilor industriale"¹⁶.

Problema învățământului tehnic industrial s-a bucurat de o atât de mare atenție încât s-au organizat reuniuni naționale de amploare, care au dezbătut

¹² C. Angelescu, *Activitatea Ministerului Instrucțiunii 1922-1926*. București, 1926, p. 34.

¹³ C. Angelescu, *Evoluția învățământului primar și secundar în ultimii 20 de ani*. [F.I., I.a.], p. 28.

¹⁴ Stavri C. Cunescu, *Mâna de lucru în producția națională*. București, 1926, p. 6-7; Stavri C. Cunescu, *Industria și comerțul față de școala muncitorească*, București, 1921.

¹⁵ Sabin Cioranu, *Problema comerțului și a meșteșugurilor în municipiul și județul Cluj*. Cluj, 1940.

¹⁶ Ștefan Chicoș, *Pregătirea profesională a personalului industrial*. București, 1927, p. 12, 16.

întregul evantai de aspecte. Așa bunăoară, în zilele de 13-18 august 1923 s-a ținut la Târgu-Mureș Congresul Asociației generale a Corpului didactic al școlilor de meserii, al cărei președinte era inspectorul general ing. Ion Sterian. În ziua de 14 august 1923 s-a discutat problema reorganizării școlilor superioare de arte și meserii¹⁷.

De altfel întreaga evoluție de până acum și stadiul la care se ajunsese impunea o analiză mai atentă și o reorganizare a întregului învățământ tehnic-industrial mediu, vorbindu-se tot mai insistent despre o reformă a acestuia. Cel care pornește discuția publică în această privință este însuși inspectorul general al învățământului tehnic mediu, George Hazu. În expunerea de motive la proiectul noului așezământ legislativ, acesta subliniază faptul că importanța educației profesionale în dezvoltarea și progresul diferitelor ramuri ale industriei, artelor și meseriilor a fost recunoscută de multă vreme în toate țările, care au făcut și fac eforturi necontenite pentru cultivarea aptitudinilor tehnice și a simțului artistic, și pentru formarea de elemente bine pregătite, care să intervină în lupta de concurență economică între popoare¹⁸.

În țara noastră, reformele care trebuie întreprinse pentru a favoriza dezvoltarea industriei prezintă o însemnătate și mai mare. Ele interesează însăși independența noastră economică și politică, întrucât pentru a ne putea asigura viitorul trebuie să ne afirmăm atât prin cultură cât și printr-o puternică pregătire economică, punând în valoare izvoarele de bogăție ale pământului românesc, și perfecționând neîncetat toate puterile de producție. Acest scop nu poate fi îndeplinit decât printr-un complex de măsuri și mijloace, între care instrucțiunea profesională prezintă o importanță deosebită recunoscută de toată lumea.

"Industria în România, grație bogățiilor naturale ale solului și subsolului țării mărite, și însușirilor neamului nostru întregit, este susceptibilă să ia în viitor un avânt însemnat. Lipsa de personal de conducere și de execuție cu pregătire suficientă, constituie însă o piedică foarte mult simțită". Pe de altă parte "pentru a fi într-adevăr stăpâni în industria noastră, este indispensabil ca și personalul de conductori tehnici de diferite categorii și de lucrători cu pregătire specială, să fie format din elemente românești"¹⁹.

Ceea ce s-a putut face până acum la noi cu privire la răspândirea învățământului pregătitor pentru industrie și meserii nu mai corespunde cerințelor actuale și viitoare în dezvoltarea economică a țării întregite, "așa că este de neapărată și urgentă nevoie a se lua măsuri pentru stabilirea unui plan de acțiune, al cărui aplicațiune treptată să fie urmărită cu perseverență și cu un desăvârșit spirit de continuitate". O lege de organizare a învățământului tehnic industrial trebuie să reprezinte un plan de activitate, "plan al cărui cea dintâi însușire va fi neapărat suplețea, spre a putea fi adaptat cu înlesnire împrejurărilor, trebuințelor și resurselor locale, cerințelor foarte diverse ale industriilor și meseriilor din regiunile respective, gradului de instrucție a populației, etc."

Dacă în învățământul general există uniformitatea regulamentelor și a programelor, "în învățământul industrial, unde, inevitabil, se prezintă o mare diver-

¹⁷ Arh. St. Cluj-Napoca, Fond Școala de conductori tehnici, dosar 30, fila 35-36.

¹⁸ G. Hazu, *Contribuțiune la reforma învățământului tehnic industrial și mediu elementar. Istoric și situațiunea actuală a învățământului. Expunere de motive. Proiect de organizare*. București, 1925, p. 27.

¹⁹ *Idem*, p. 27-28.

sitate de cazuri, de condiții locale, de mijloace de realizare, aceasta este cu desăvârșire exclus. Ceea ce importă în învățământul industrial sunt realizările corespunzătoare cerințelor locale, foarte variabile²⁰.

Învățământul este pus sub autoritatea Ministerului Instrucțiunii și cuprinde școli publice și școli private, dar statul nu se poate substitui inițiativelor private ori locale, de aceea învățământul industrial are absolută nevoie de concursul moral și financiar al industriașilor și al organizațiilor de industriași și meseriași²¹.

Dezvoltarea chestiunii întreținerii învățământului permite o tratare paralelă a modului cum se prezintă ea într-un context mai larg european. Spre exemplu în Belgia și Elveția statul nu înființează și nu întreține școli de învățământ tehnic industrial, școlile respective fiind înființate de comune și provincii (cantoane) din inițiativă privată, statul mărgininându-se să stimuleze și încurajeze inițiativele și să dea îndrumările necesare. În Anglia școlile de învățământ industrial sunt date în competența consiliilor orășenești și de comitate, cărora legea le pune la dispoziție oarecari resurse financiare. Astfel de școli mai sunt apoi înființate de asociații private și de particulari. Italia înfățișează, de asemenea, o situație cu specific propriu. Școlile de învățământ industrial de aici sunt de două categorii: recunoscute ca instituții publice puse sub tutela Ministerului de Industrie și Comerț, și școli libere înființate și întreținute de administrațiile publice, asociațiile private și particulari, puse însă sub controlul statului. Școlile de învățământ industrial din Franța puteau fi publice și private. Între școlile publice se distingeau școlile zise naționale înființate și întreținute de stat și anume: șase școli naționale de arte și meserii, care formează ingineri, mai ales în ramura mecanicii și electricității, și opt școli naționale profesionale, care formează tehnicieni. Celelalte, vreo 84 la număr, sunt înființate de departamente și comune, cu autorizarea prealabilă a Ministerului și cu concursul statului, care le subvenționează. Școlile private - foarte numeroase și de categorii foarte diverse - pot fi înființate în anumite condiții prevăzute de lege. Ele pot fi recunoscute de stat, care poate participa sub formă de subvenții și de burse, la cheltuielile școlilor recunoscute²².

La noi în țară, cu excepția câtorva dintre școlile din Basarabia, și a școlilor de ucenici din Ardeal, cheltuielile învățământului tehnic industrial sunt suportate numai de către stat. Deși legea în vigoare (cea din 1901) prevede că județele sunt obligate să întrețină, fiecare, câte doi bursieri în școlile de arte și meserii, numai o parte dintre ele se achită de această responsabilitate²³.

Învățământul industrial funcționa în 1925 pe baza legii din 9 iulie 1901, organizare care nu mai corespundea cerințelor dezvoltării de moment și de perspectivă din România întregită. La data elaborării ei legea a avut în vedere numai mica industrie, meseriile domestice și rurale, la dezvoltarea cărora urmau să contribuie cele două tipuri de școli prevăzute. "Prin viitorul așezământ al învățământului, va trebui să se asigure și acestor școli reorganizate, potrivit cerințelor timpului, un temei mai îngrijit și mai eficace de întocmire și aplicațiune a studiilor." Împrejurările economice și politice s-au schimbat atât de mult încât "industria mare și mijlocie, exploatările miniere și petrolifere, mijloacele de transport și comunicațiune pe uscat, pe apă și prin aer etc., ce sunt în curs de

²⁰ *Idem*, p. 28.

²¹ *Idem*, p. 29-30.

²² *Idem*, p. 18-20.

²³ *Idem*, p. 21-22.

continuă expansiune, reclamă neapărat un personal de conducere și de execuție cu pregătire specială, pe care actualele școli inferioare și elementare nu au menirea și nici nu pot să-l formeze"²⁴.

Proiectul de reformă a învățământului tehnic-industrial a constituit obiectul unei dezbateri aprofundate în cadrul Consiliului profesoral al Școlii de conductori tehnici din Cluj, dezbateri în urma cărora a fost redactat un memoriu adresat ministrului instrucțiunii, înaintat la 20 decembrie 1926. "Cu privire la reforma învățământului profesional ce ați pus în studiu, subsemnații, profesori ai Școlii de conductori tehnici din Cluj, cu onoare vă rog să binevoiți a lua în considerare dezideratele de mai jos, ce le formulăm în urma experienței ce avem de mai mulți ani în acest învățământ:

1. Școala de conductori tehnici din Cluj să fie încadrată în noua lege a învățământului profesional ca o școală specială, menită să formeze conductori mecanici electricieni. Titlul ei să rămână deci Școala de conductori tehnici.

2. Din anul al treilea să se bifurce în două secții, a mecanicilor și a electricienilor.

3. Anii de studiu să rămână tot 4 [...]"²⁵.

"9. Profesorii și maeștrii să aibă drept la același număr de gradații și în aceleași condiții ca profesorii secundari".

"12. Să se creeze un număr de burse de călătorie care să se dea prin concurs absolvenților școlii. Bursierii vor fi trimiși să studieze în fabrici, ateliere, șantiere sau exploatare importante în străinătate, în condiții ce se vor fixa printr-un regulament special."

"15. Profesorii acestei școli și maeștrii ei, ca specialiști cărora li se va cere o pregătire desăvârșită, spre a putea fi recrutați dintre elementele cele mai apte, să aibă o organizare similară inginerilor și maeștrilor din CFR."²⁶

Cerințele formulate de către profesorii școlii se întemeiau pe educația serioasă care se făcea în școală, pe cultivarea unor principii și valori de cea mai mare importanță în procesul educațional. Îndeosebi educația prin muncă și cultul muncii se urmărea cu perseverență. În acest sens, directorul școlii, ing. M. Strugariu, afirma în ședința Consiliului școlar din 15 septembrie 1924: "Elevii acestei școli sunt pregătiți pentru viața practică, în care vor avea de condus ateliere electromecanice și de supravegheat munca lucrătorilor sub diferite forme", fapt pentru care trebuie "să cunoască și munca de întreținere a curățeniei unui atelier". În consecință este necesar ca elevii, în timpul școlarizării să facă pe rând de serviciu în atelierele școlii, pentru curățenie. "Această muncă nu se poate considera degradatoare, căci nu curăță decât deșeurile făcute tot de ei în cursul practicii de atelier. De altfel, dat fiind spiritul vremii, nici un fel de muncă nu se poate considera degradantă moralicește. O asemenea idee ar fi și periculoasă pentru buna educație a elevului, căci școala sugerându-i-o, îl deprinde să disprețuiască unele forme de muncă și, odată cu disprețul acelei munci, va disprețui și pe lucrătorul care o îndeplinește, iar el se va crede destinat numai pentru porunceală". Îndeplinirea acestei activități "nu risipește elevului din timpul destinat pentru cur-

²⁴ *Idem*, p. 22.

²⁵ Arh. St. Cluj-Napoca, Fond Școala de conductori tehnici, dosar 50, file 25-26.

²⁶ *Idem*.

suri și lucrările practice. Completează întru câțva ideile ce i s-au dat la cursurile de *conducerea uzinelor și igiena industrială*". Directorul școlii adaugă: "Eu însumi am măturat cândva în școală, și desfid pe cel ce mi-ar spune că rău am făcut"²⁷.

Pe aceeași linie se înscrie și cuvântarea directorului, ing. Gh. Mihailescu, din 30 iunie 1927, cu ocazia încheierii anului școlar. Se arată că rolul "școlii noastre, ca școală tehnică [...] în viața socială a țării, este de primă importanță [...] Noi, corpul profesoral al acestei școli, de asemenea ne dăm toate silințele spre a vedea roade cât mai bogate a muncii noastre comune, elevi și profesori". Își exprimă încrederea că prin ajutorul părinților și al altor factori se va putea contribui "la propășirea și mai frumoasă a școlii, la îmbogățirea materialului didactic și la desăvârșirea operei căreia îi consacram toate puterile noastre, educația și instrucția celor meniți a fi prizonierii energiei românești, în viața economică a țării". A avut ocazia să constate cu bucurie "că atât conduita elevilor cât și curiozitatea lor intelectuală, și mai ales atmosfera creată în școală, tot mai favorabilă unei sănătoase conștiințe naționale și unui spirit științific, ne dă speranțe dintre cele mai frumoase pentru viitorul școlii noastre"²⁸.

Reafirmarea acestor deziderate este prilejuită de numirea, prin ordinul ministerial nr. 173.321 din 21 decembrie 1927, a noului director al școlii, în persoana ing. Traian Dragoș, care a activat înainte în calitate de director al Atelierelelor CFR Cluj. Traian Dragoș a condus destinele școlii vreme de 19 ani, până la 1 februarie 1946, o perioadă frământată (dictatul de la Viena) și de mari transformări pentru instituția școlară însăși. După instalarea ca director al școlii care a avut loc în cadrul ședinței Consiliului profesoral din 7 ianuarie 1928, ing. Traian Dragoș s-a adresat la 9 ianuarie 1928 printr-un aviz corpului didactic, personalului administrativ și elevilor, în care arată că în scopul dezvoltării învățământului " voi pune întreaga mea energie și toate cunoștințele mele în serviciul acestei școli, iar ca șef și ca director mă voi lăsa condus în toate acțiunile mele exclusiv de principiile obiectivității și legalității, voi avea recunoștință deplină față de toți aceia care își vor face datoria fără rest [...]. Astfel, cu puteri unite și făcându-ne datoria în mod disciplinat, vom atinge scopul acestei școli: de a crea elemente disciplinate cu cunoștințe tehnice cât mai temeinice, pentru ca absolvenții acestei școli să se poată compara, în mod favorabil, cu absolvenții școlilor similare din străinătate, și să fie cu adevărat conductori tehnici bine pregătiți, de care are țara noastră o nevoie atât de mare, pentru propășirea ei economică și culturală"²⁹.

Unul din colaboratorii apropiați ai ing. Traian Dragoș și succesorul său la conducerea școlii, prof. univ. emerit Alexandru Domșa, primul rector al Institutului Politehnic din Cluj-Napoca, a formulat următoarele aprecieri la adresa acestuia: ing. Traian Dragoș a fost un specialist cu evidente preocupări în domeniul proiectării și în inventică. El a încercat să proiecteze și să dea viață unei locomotive electrice românești. De asemenea, a inventat un motor naval, care a fost brevetat în Anglia, fiind un foarte bun proiectant, cu practică la uzinele Skoda. În conducerea școlii s-a dovedit un spirit organizatoric remarcabil³⁰.

Unul din argumentele subliniate în mod justificat de către conducerea școlii pentru îmbunătățirea statutului ei, în scopul recunoașterii accesului la Corpul teh-

²⁷ *Idem*, dosar 35, fila 2.

²⁸ *Anuarul. Anul V.1926-1927. Școala de conductori tehnici din Cluj*, p. 86.

²⁹ Arh. St. Cluj-Napoca, Fond. Școala de conductori tehnici, dosar 35, fila 63; dosar 59, fila 13.

³⁰ Nota discuției avute de autor cu prof. univ. emerit Alexandru Domșa la 11 mai 1989.

nic, este cel al competenței profesionale. În atenția direcțiunii școlii a stat tot timpul asigurarea unor condiții de studiu și practică, care să le asigure o pregătire la cote înalte. Faptul este dovedit și de memoriul directorului școlii din 7 martie 1923, adresat ministrului instrucțiunii, în care arată: "Școala de conductori tehnici din Cluj are un program de învățământ ca școala germană «Tehnicum Mittweida», deci menirea-i să pregătească în secția ei mecanică pe viitorii conductori tehnici de fabrici, de uzine, de mașini cu vapori ai vaselor de război și de comerț [...] Luând în considerare că elevii Școalei de conductori tehnici s-ar putea perfecționa la diferite lucrări de montare mecanice și electrice și la întreprinderile statului (uzinele și atelierele erariale) și ar putea aduce totodată, prin munca lor, servicii reale și materiale statului, unde vor fi împărțiți ca practicanți, credem că cel mai potrivit loc pentru munca lor în timpul vacanțelor școlare, sunt chiar aceste uzine și ateliere ale statului"³¹.

Rezultatele acestor demersuri nu întârzie să se arate, instituții și întreprinderi de profil manifestă înțelegerea necesară, comunicând școlii acordul lor și condițiile pe care le oferă elevilor. Astfel, Inspectoratul Marinei din Ministerul de Război, sub semnătura directorului superior al marinei, cu grad de contraamiral, comunică direcțiunii școlii la 17 aprilie 1923: "Marina acceptă un număr ori care ar fi de elevi ai acelei școli, care în cursul lunii iulie și august să facă practică în atelierele Arsenalului Marinei din Galați și pe vasele militare din Galați și Constanța, în condițiunile stabilite de Dv. in acea adresă". Nu după mult timp Ministerul de Război intervine și aduce la cunoștința direcțiunii școlii, la 3 mai 1923, "stabilimentele militare" care primesc pentru această practică elevi, și anume: Inspectoratul Marinei, în număr nelimitat "cu plata propusă de Dvs." și Direcția VIII-a Armament, care primește un număr de circa 10 elevi, cu salarii de conductor clasa III-a, adică 1902 lei lunar"³².

O recunoaștere a rolului conducător al școlii în cadrul celorlalte școli industriale și de meserii din Transilvania intervine în 1924, cu ocazia organizării la Cluj a unei expoziții regionale a tuturor școlilor de meserii din Ardeal și Banat. Expoziții permanente pentru școlile de meserii din România încă nu se organizaseră. Convins de utilitatea lor, Ministrul Instrucțiunii, prin inspectorul general ing. Ion Sterian, a lansat în aprilie 1924 ideea unei expoziții regionale cu caracter temporar și cu un titlu experimental, urmând ca apoi să se extindă această experiență asupra tuturor provinciilor. În aceste circumstanțe Ministerul Instrucțiunii a delegat la 14 aprilie 1924 pe inginerul M. Strugariu, directorul Școlii de conductori tehnici din Cluj, cu organizarea unei expoziții regionale la Cluj, la care să participe cu produse confecționate în orele de practică toate școlile de meserii din Ardeal și Banat. Participarea acestora la prima expoziție regională din România nu beneficia de cele mai bune condiții, întrucât termenul fixat pentru deschidere era prea scurt (6 iulie 1924), iar majoritatea școlilor de meserii erau înființate abia în noiembrie 1923, și nici una nu fusese avertizată în prealabil să pregătească lucrări speciale pentru expoziție. Deschiderea expoziției s-a făcut la 20 iulie 1924, în prezența dr. C. Angelescu, ministrul instrucțiunii și a reprezentanților tuturor autorităților administrative și școlare, luând parte și un numeros public. Cuvântul de deschidere a fost rostit de ing. M. Strugariu, în care s-a sub-

³¹ Arh. St. Cluj-Napoca, Fond Școala de conductori tehnici, dosar 29, fila 12.

³² *Idem*, dosar 27, file 4,8.

liniat însemnătatea expoziției în cadrul activităților desfășurate în învățământul industrial³³.

Utilitatea expozițiilor temporare a subliniat însă o necesitate semnalată tot mai frecvent în cadrul învățământului tehnic, aceea a organizării muzeelor tehnologice. Un adevăr tot mai mult înțeles era acela că practicarea meseriilor și a activităților industriale de orice specialitate este bazată pe anumite principii ale științelor aplicate. Cursurile de specialitate și cele cu caracter științific nu se pot face doar sub forma unor "lecțiuni verbaliste", fără nici o bază experimentală și fără a putea arăta elevilor colecțiile indispensabile de aparate, agregate, unelte, materiale, planuri, fotografii. De aceea este necesar să se organizeze, pe lângă școlile mai importante, muzee tehnologice³⁴. Întrucât Școala de conductori tehnici avea un muzeu tehnologic, care și-a înscris ferm prezența în rândul instituțiilor culturale, grija conducerii școlii a fost de a asigura dotarea cu exponate care să reflecte evoluția tehnicii, cât și condițiile necesare îndeplinirii scopurilor educative de către muzeu³⁵.

Nivelul de pregătire științifică și practică realizat de elevi în timpul școlarizării este ilustrat și de *Regulamentul Școlii de conductori tehnici din Cluj*, care precizează: "Scopul școlii este pregătirea de conductori tehnici mecanici-electricieni pentru instalațiile industriale, ori de industriasi de sine stătători". Textul diplomei atestă competența absolventului în: construcția mașinilor hidraulice și calorice, electrotehnică, tehnologică mecanică, rezistența materialelor și conducerea uzinelor. Diploma de conductor tehnic asigura posesorului următoarele drepturi:

- termen redus la îndeplinirea serviciului militar,
- posibilitatea de a concura pentru admiterea la politehnici, în aceleași condiții ca și absolvenții liceelor,
- îndreptățirea, după un an de practică, la brevet industrial pentru exercitarea meseriei de faur, lăcătuș, mecanic și electrician. Cei care nu reușesc în trei rânduri consecutive la examenul de capacitate, vor putea primi un simplu certificat de absolvire,
- de a fi primit în Corpul tehnic al statului cu gradul de conductor clasa III-a, conform art. 73 din regulamentul legii Corpului tehnic³⁶.

Deși această din urmă prevedere este consemnată fără reticențe, ca un drept recunoscut și codificat clar în actele normative, în favoarea absolvenților, ea era departe de a fi o realitate. Dimpotrivă, direcțiunea școlii, consiliul profesoral și alți factori locali culturali și politici au dus mulți ani la rând o luptă necurmată cu angrenajul birocratic al guvernului, pentru a face ca acest deziderat îndreptățit să devină o realitate.

Derularea acestor acțiuni infățișează tabloul unor repetate și insistente demersuri, concretizate în cereri, memorii, întâmpinări, adrese, toate având ca obiect rezolvarea acestei probleme spinoase - includerea absolvenților în Corpul tehnic. Propulsarea chestiunii ca un deziderat major al școlii are loc în anul 1923,

³³ *Idem*, dosar 37, file 20-21.

³⁴ Stavri C. Cuneșcu, *Propuneri asupra activității direcției meseriilor și învățământului muncitoresc*. București, 1927, p. 12.

³⁵ Arh. St. Cluj-Napoca, Fond Școala de conductori tehnici, dosar 10, fila 7, dosar 60, fila 112.

³⁶ *Anuarul. Anul V, 1926-1927. Școala de conductori tehnici din Cluj*, p. 12, 17-18.

adică în momentul în care deși încă nu absolvise prima promoție, conducerea școlii întrevăzuse neconcordanțele birocratice și administrative care au generat contradicția, grăbindu-se să contribuie la eliminarea ei.

Studiul documentelor arhivistice din bogata arhivă a școlii reliefează măsura în care aspectele formale și nu cele de conținut au contribuit la amplificarea acestei neconcordanțe. Se pare că punctul de pornire îl constituie faptul că pentru o scurtă perioadă de timp școala a purtat denumirea de Școală superioară de arte și meserii, plasându-se în acest fel în aceeași situație cu școlile de la București și Iași, care purtau aceeași denumire, dar care sub raportul programelor analitice și nivelului pregătirii nu se puteau compara cu cea de la Cluj. De aici a rezultat o consecință implacabilă - întrucât școlile de la București și Iași nu erau cuprinse în legea Corpului tehnic, nici școlii de la Cluj nu i s-a recunoscut acest drept.

Faptul este demonstrat și de următoarea împrejurare, aparent neînsemnată, dar revelatoare. Pe inițiativa-program trimisă directorului Școlii de conductori tehnici din Cluj, expediată de la București de organizatorii Congresului Asociației generale a corpului didactic al școalelor de meserii, care s-a desfășurat la Târgu-Mureș în zilele de 13-18 august 1923, era scris "Domnului director al Școlii superioare de arte și meserii Cluj", deși școala nu mai purta demult această denumire³⁷.

De altfel, autoritățile școlare subliniază în actele lor situația specială în care se afla școala clujeană. Directoratul regional al învățământului Cluj, sub semnătura directorului regional, dr. Valeriu Seni, comunică la 5 februarie 1923 direcțiunii Școlii de conductori tehnici că "Școala de conductori tehnici din Cluj funcționează pe baza unui regulament și &a unei# programe speciale". Întrucât în programă apar și obiecte care se predau numai semestrial, "Directoratul general al Instrucțiunii vă aduce la cunoștință, că cu decizia no. 743-1923 a aprobat deocamdată la școala D-voastre, ca să rămână în vigoare împărțirea cea veche a anului școlar"³⁸.

Ilustrativă este și următoarea intervenție făcută la scurt timp de către factorii locali de resort. Lichidatorul Directoratului general din Cluj, cu rang de inspector general din cadrul Ministerului Instrucțiunii, trimite la 20 februarie 1923 o adresă direcțiunii Școlii de conductori tehnici. "Pentru a se putea interveni la Minister și a se hotări dacă școala Dv. este echivalentă cu Școala de conductori [de lucrări publice] din București, precum și dacă absolvenții școlii Dv. pot fi primiți în serviciul Administrației CFR ca conductori tehnici, binevoiiți a ne arăta de urgență într-un raport detaliat, care este programa școlii D-voastre, și întrucât această programă este similară cu școlile de conductori tehnici din București"³⁹.

Schimbul de adrese care au avut loc între direcțiunea școlii și minister, în scopul clarificării situației, duce la notificarea lămuritoare pe care o face Direcția generală a învățământului profesional din Ministerul Instrucțiunii, prin adresa nr. 115.371 din 9 martie 1923, comunicând directorului "Școlii de conductori tehnici (tehnici medii) Cluj": "În baza avizului dat de Consiliul Permanent de Instrucție, asupra raportului Dvs. nr. 507 din 1922, avem onoarea a vă face cunoscut că Școala de conductori tehnici din Cluj corespunde ca organizare și ca scop cu Școala de conductori de lucrări publice de pe lângă Școala politehnică din București. În acest sens s-a făcut cunoscut și Ministerului de Război, Direcția recrutării"⁴⁰.

³⁷ Arh. St Cluj-Napoca, Fond Școala de conductori tehnici, dosar 30, fila 36.

³⁸ *Idem*, dosar 29, fila 7.

³⁹ *Idem*, dosar 29, fila 10.

⁴⁰ *Idem*, fila 11.

Deoarece lipsa precizărilor și ambiguitatea situațiilor au ajuns și la urechile elevilor, care au început să se prevaleze de niște drepturi pe care nu puteau în mod firesc să le aibă, directorul școlii, ing. M. Strugariu, aduce la cunoștința elevilor, la 20 martie 1924, următoarea *Înștiințare*: "Se pune în vedere tuturor elevilor ca această școală este în învățământul tehnic industrial o școală medie, între școala de arte și meserii și școala politehnică." În vreme ce școala de arte și meserii pregătește lucrători specializați, școala politehnică pregătește ingineri; pe când școala de conductori pregătește ajutorii inginerilor în conducerea întreprinderilor industriale sau pe industriașii de sine stătători. În consecință Școala de conductori tehnici este o școală secundară, deci elementele care se pregătesc în această școală sunt elevi și nicidecum studenți ca la Universitate, sau elevi-ingineri ca la Politehnică, De aceea se atrage atențiunea tuturor elevilor acestei școale că pe viitor nu se pot intitula decât elevi⁴¹.

Tatonările continuă pe același făgaș, cu cereri insistente din partea conducerii școlii, urmate de acceptări tacite sau declarate din partea ministrului, uneori de încurajări, manifestându-se totuși și dezacorduri exprimate fără echivoc. Ministerul comunică la 19 iulie 1924 școlii că aprobă prospectul privitor la organizarea școalei și condițiile de admitere, cu "menținerea suprimării dispoziției privitoare la dreptul de admitere în Corpul tehnic, drept ce nu poate fi stabilit printr-un prospect și nici prin regulamentul școalei"⁴². Același emitent comunică printr-un document din 30 iulie 1924 că aprobă pentru anul 1924/1925 și până la noua lege de organizare a învățământului tehnic mediu și inferior propunerile Comitetului școlar, "cu observarea că drepturile pe care certificatul de absolvire le dă absolvenților nu pot fi altele decât cele prevăzute în legile și regulamentele în vigoare și, deci, nici cele propuse de Comitetul școlar"⁴³.

Așteptat cu speranțe, *Proiectul pentru organizarea învățământului tehnic-industrial mediu și elementar* prevede la art. 1 următoarele categorii de școli:

1. Școli tehnice
2. Școli medii industriale
3. Școli de arte industriale
4. Școli de arte și meserii
5. Școli de maștri minieri, sondori și distilatori-rafinori
6. Școli pregătitoare pentru meserii
7. Școli de ucenici și lucrători
8. Cursuri speciale de perfecționare pentru meseriași⁴⁴.

Așadar în fruntea ierarhiei se află școlile tehnice, categoric din care făcea parte și Școala de conductori tehnici din Cluj. Art. 6 prevede că școlile tehnice au drept scop să formeze personalul de tehnicieni, auxiliari ai inginerului în industria mare, conducători de întreprinderi industriale mijlocii, conductori pentru lucrările publice și de edilitate, constructori ajutători ai arhitecților la întocmirea și executarea proiectelor de clădiri și întreprinzători de lucrări publice sau private. Școlile tehnice pot cuprinde, potrivit cerințelor, una ori mai multe din secțiunile următoare:

1. Construcția mașinilor și electrotehnica

⁴¹ *Idem*, dosar 34, fila 2.

⁴² *Idem*, dosar 39, fila 68.

⁴³ *Idem*, fila 79.

⁴⁴ G. Hazu, *Contribuțiune la reforma învățământului tehnic industrial și mediu elementar*, p. 41.

2. Minele și metalurgia
3. Industriile diverse: chimice, agricole, alimentare etc.
4. Industriile textile
5. Căile de comunicație, lucrările de edilitate și topometria
6. Construcția clădirilor.

În aceste școli puteau fi primiți, în urma unui examen, absolvenții școlilor de arte și meserii, ai cursului secundar inferior ori ai unui alt curs echivalent. Un an preparator putea fi înființat pentru acei dintre candidați care ar avea nevoie de o pregătire suplimentară spre a putea urma cursurile școlii. Absolvenții școlilor tehnice aveau dreptul să se prezinte la concursul de admitere la Politehnică⁴⁵.

Problema principală însă, admiterea în Corpul tehnic, pentru rezolvarea căreia s-au mobilizat atâtea energii, nu era prevăzută în proiectul de lege. Ba mai mult, în același an apare legea din 22 decembrie 1925 care stabilește la art. 7 procedura avizării și echivalării diplomelor și certificatelor de capacitate, eliberate de școlile din străinătate, asemănătoare ca grad de cultură școlilor politehnice și școlilor de conductori de lucrări publice din țară. Textul legii prevedea că "inginerii și conductorii de lucrări publice ieșiți din școlile din țară, vor fi totdeauna preferați pentru numire în funcțiuni"⁴⁶. Grijă pentru întâietatea absolvenților din țară la ocuparea posturilor nu era dublată de grija pentru echivalarea și recunoașterea dreptului de a fi admiși în Corpul tehnic a absolvenților școlilor similare în grad din țară.

Angajată energic în această campanie care se prelungea la nesfârșit, direcțiunea școlii întreprinde un demers conciliant și dătător de nădejdi față de propriii ei elevi și, deopotrivă, față de viitorii candidați la admitere. În "Anuarul" școlii pe anul 1926-1927 publică un text privitor la primirea absolvenților în Corpul tehnic, care precizează că în urma raportului direcțiunii școlii nr. 1440/1926, Ministerul Instrucțiunii a intervenit la Ministerul Lucrărilor Publice cu nr. 121.330/1926, pentru ca absolvenții Școlii de conductori tehnici din Cluj "să fie tratați la fel cu absolvenții școlilor de conductori de lucrări publice, în ceea ce privește încadrarea lor în Corpul tehnic al statului"⁴⁷. Era la urma urmei un anunț încurajator, care relatează situația reală a lucrurilor, nu angaja moralmente direcțiunea cu nimic, atrăgând doar atenția că întreaga chestiune are șanse de a fi rezolvată. Pentru a mări credibilitatea celor relatate, este inserat în "Anuar" avizul dat în 1923 de către Consiliul Permanent de Instrucțiune că Școala de conductori tehnici din Cluj corespunde ca organizare și scop cu Școala de conductori de lucrări publice din București⁴⁸.

Un oarecare reviriment - provocat însă de modificări în contextul general - are loc în 1929. La ședința conferinței profesoriale ținută în ziua de 30 aprilie 1929 s-au dezbătut condițiile noi de admitere în școală, stabilite în raport cu noua programă analitică a liceului, urmând ca absolvenții gimnaziului să fie înscrși la examenul de admitere pentru clasa I-a. S-a formulat propunerea ca acei candidați care au absolvit cinci clase de liceu tip nou să nu fie obligați să se înscrie în anul I, ci "să poată fi admiși, după prestarea unui examen special de admitere, de-a

⁴⁵ *Idem*, p. 42-43.

⁴⁶ *Monitorul oficial*, 1925, nr. 283, din 22 decembrie; C. Hamangiu, *Codul general al României*, vol. XIII-XIV, p. 1185.

⁴⁷ *Anuarul*, Anul V. 1926-1927. *Școala de conductori tehnici din Cluj*, p. 85.

⁴⁸ *Idem*, p. 19.

dreptul în clasa a II-a". Căzând de acord asupra acestor chestiuni, conferința stabilește că "prin ordinea nouă se va ridica prestigiul școlii, elevii având la bază cinci clase de liceu". Prin această măsură vor putea fi atrase elementele bune ieșite din școli practice, iar pe de altă parte se va asigura afluența elevilor cu pregătire mai temeinică. "În această categorie vor putea fi considerați și absolvenții liceului, respinși la examenul de bacalaureat"⁴⁹.

Întrucât acțiunile factorilor educativi de la Cluj pentru îmbunătățirea statutului școlii erau apreciate de către factorii de decizie într-un context mai larg, configurat de sistemul rețelei școlare respective, este util de cunoscut numărul unităților școlare. O adresă a ministerului din 17 mai 1929 comunica tabloul școlilor de meserii pentru băieți din țară, din subordinea aceluși departament. În cele 14 regiuni în care erau grupate județele, funcționau 188 de școli de meserii, între care erau următoarele școli superioare: Școala de conductori tehnici din Cluj și școlile superioare de meserii din Brașov, București, Craiova și Iași⁵⁰.

Tactica tergiversării adoptată de organismele guvernamentale nu a demobilizat corpul profesoral de la Cluj, care, conștient de faptul că situația este nefirească, iar cauza pentru care luptau era dreaptă, legitimă, a intensificat acțiunile. Directorul Școlii de conductori tehnici înaintează la 3 octombrie 1928 un memoriu amplu, adresat Ministrului Instrucțiunii, în care spune: "În referire la rapoartele noastre anterioare, prin care am arătat situația nefastă a școlii noastre, prin faptul că absolvenților li se refuză încadrarea în Corpul tehnic, avem onoare a reveni asupra acestei chestiuni și vă rugăm din nou, cu distins respect, să binevoiți a interveni la Înaltul Consiliu de Miniștri, pentru a se sista, în fine, continuarea nedreptății ce li se aduce absolvenților școlii noastre". Memoriul arată că dreptul de a fi înscriși în Corpul tehnic le este asigurat absolvenților în numele ministerului, "chiar și prin textul tipărit pe diplomele eliberate de școală", potrivit cărora ar urma să fie încadrați și tratați la fel ca absolvenții școlilor de conductori de lucrări publice, atât în baza programei analitice cât și a studiilor serioase, cu o durată de 4 ani, ce se fac la această școală. Ori comisia din cadrul Ministerului Lucrărilor Publice, chemată să decidă în cauza încadrării absolvenților în Corpul tehnic, "refuză chiar și examinarea actelor prezentate de către absolvenți", pe motiv că "această comisiune urmează a examina numai acte de studii emane de la școlile tehnice din străinătate, și nu poate să echivaleze o diplomă a unei școli din țară" - cum rezultă din adresa trimisă. Memoriul exprimă părerea că întrucât legea Corpului tehnic a fost adusă cu mult înainte de înfăptuirea României Mari, ea nu mai poate fi aplicată în mod strict în ceea ce privește competențele date acelei comisii "și urmează ca să i se dea, prin orice act legal, atribuția să poată decide și în cauza școlilor din țară nou înființate. Nu se poate admite ca școlile din străinătate să fie preferate, cu atât mai puțin cu cât școala noastră, înființată și susținută de către Onor Minister, cu mari jertfe materiale, este unica în țară cu specialitatea electromecanică". Directorul își încheie memoriul cu apelul patetic: "Vă rugăm din nou, domnule ministru, să binevoiți a interveni, ca Comisia de echivalare a diplomelor să fie autorizată a se pronunța în cauza școlii noastre, invitându-se la dezbateri și un delegat al Ministerului Instrucțiunii, pentru susținerea intereselor școlii noastre"⁵¹.

⁴⁹ Arh. St. Cluj-Napoca, Fond Școala de conductori tehnici din Cluj, dosar 75, fila 11.

⁵⁰ *Idem*, file 14-16.

⁵¹ *Idem*, file 25-26.

În pofida rezistenței și obstrucțiilor provocate de aparatul birocratic central, anul 1929 marchează intrarea acestei lupte în faza sa decisivă, intervenția și a altor factori politici, cu implicarea organismelor politice pe care le reprezentau, a avut o înrăurire hotărâtoare. Ing. Ioan F. Negruțiu, președintele Camerei de Comerț și Industrie Cluj, în calitate de senator, a depus la Biroul Senatului României o comunicare cu privire la admiterea în cadrele Corpului tehnic a absolvenților Școalei de conductori tehnici din Cluj. Dând curs intervenției de mai sus, Ministerul Lucrărilor Publice, sub semnătura ministrului Pan Halippa, trimite președintelui Senatului adresa nr. 10.781 din 5 martie 1929, în care se spune că Ministerul Lucrărilor Publice a înființat de mult timp Școala de conductori de lucrări publice din București, având menirea să formeze personalul tehnic mediu, care să fie colaboratorii imediați ai inginerilor, în studierea, proiectarea, executarea și întreținerea lucrărilor interesând dezvoltarea economică a țării.

După războiul pentru întregirea neamului, școala în chestiune nemaiputând da numărul de conductori de lucrări publice necesari serviciilor publice ale statului și nevoilor particularilor, departamentul a mai înființat încă alte trei școli de conductori de lucrări publice la: Cernăuți, Chișinău și Cluj, organizate după modelul celei din București. Admiterea în aceste școli se face pe bază de examen, iar candidații trebuie să posede cel puțin patru clase de liceu, durata școlii fiind de trei ani⁵². Și ministrul continuă imperturbabil: "Scopul Școalei de conductori tehnici din Cluj este cu totul altul decât al Școalei de lucrări publice", ceea ce reiese și din regulamentul școlii unde la art. 8 se spune: "Posesorul certificatului de absolvire este îndreptățit la brevet industrial pentru *executarea meseriei* de faur, lăcătuș, turnător de clopote, turnător de aramă, făurărie de aramă și bronz". Concluzia se desprinde destul de clar. "Se vede din cele de mai sus că absolvenții acestei școli sunt meseriași propriu-ziși, iar nu auxiliari direcți ai inginerilor, cum sunt conductorii de lucrări publice; deci două categorii de absolvenți fără nici o asemănare și ale căror studii nu sunt echivalente. Avizul Consiliului Permanent al Instrucțiunii, că Școala de conductori tehnici corespunde ca scop și organizare cu Școala de conductori de lucrări publice, desigur că a fost dat pe bază de informații greșite [...]. De altfel nu era de competența aceluși Consiliu, acest aviz, când e vorba de drepturi pe bază de studii, este logic ca echivalențele să le pronunțe autoritatea de care depinde instituția ai cărei absolvenți au drepturi deja câștigate, căci altfel procedul ar fi egal, cu acela a-și lua cineva singur drepturi [...]" În pofida intransigenței, ministrul se arată la urmă concesiv, menționând că: "se află în studiu chestiunea admiterii în cadrele Corpului tehnic și, desigur se va propune înființarea examenului de stat pentru cei ce doresc a fi admiși în acel Corp, așa precum s-a prevăzut și în alte părți"⁵³.

Maratonul memoriilor se încheie cu unul exhaustiv care adună și articulează toate argumentele justificative, înaintat de direcțiunea școlii Ministerului Instrucțiunii. Pe lângă aspectele relevate în memoriile anterioare, care sunt reluate și aici, apar unele considerații noi. Se arată că școala a fost înființată de Consiliul Dirigent al Transilvaniei, care, recunoscând marea importanță ce o au școlile tehnice medii din străinătate, pentru dezvoltarea industriei, a luat inițiativa convenită în privința aceasta, creindu-se astfel o școală, cu specialitatea electromecanică,

⁵² *Idem*, file 4-5.

⁵³ *Idem*.

"care de acest fel este și astăzi unică în țară". În Germania, bunăoară, sunt peste o sută de școli similare, numite "tehnicum", și se poate afirma, cu drept cuvânt, că absolvenții acestor școli contribuie într-o măsură importantă la dezvoltarea industriei germane. Mai mult, Germania, Austria și alte țări "le acordă acestor absolvenți chiar și titlul de «ingineri», față de inginerii absolvenți ai școlilor superioare politehnice, care obțin titlul de «ingineri diplomați»"⁵⁴. Primii absolvenți au părăsit școala în 1923.

Comparând Școala de conductori tehnici cu Școala de conductori de lucrări publice - cu specialitatea de căi de comunicație și construcții civile -, "trebuie să se recunoască că aceste două școli sunt, [în] ce privește gradul de cultură tehnică, cel puțin egale". Elevii sunt admiși în aceleași condiții - având la bază patru clase de liceu sau o școală asimilată în grad de cultură. "Durata cursurilor în școala noastră este însă de patru ani, față de trei ani la lucrări publice". Memoriul mai remarcă cu dreptate că refuzul ce se face absolvenților școlii de a fi primiți în Corpul tehnic "înseamnă nu numai o piedică pentru dezvoltarea școlii, dar credem că el este totodată și o știrbire gravă a autorității statului, întrucât i se refuză unui minister recunoașterea unor dispozițiuni legale"⁵⁵.

Nici în ceea ce privește compararea cu absolvenții școlilor din străinătate situația nu este mai bună, "Absolvenții școlilor similare din Ungaria și din Germania, cu program și durată de cursuri *vădit inferioară* celor ai Școalei de conductori tehnici din Cluj", sunt recunoscuți și încadrați în Corpul tehnic.

Întrucât memoriul a fost redactat după intervenția în Senat a senatorului ing. Ioan F. Negruțiu, direcțiunea școlii fiind conștientă că s-a făcut o breșă în armătura opoziției birocratice, crescând simțitor șansele de rezolvare a chestiunii, se referă și la acest lucru. Era mai ales supărător faptul că ministrul Lucrărilor Publice a răspuns și de această dată "în felul cum a răspuns celorlalte intervenții ale noastre"⁵⁶. Mai de neînțeles părea cramponarea de o frază de pe verso-ul formularului diplomei, și anume aceea că "posesorul este îndreptățit după un an de practică la obținerea unui brevet industrial", frază tradusă după diploma unei școale similare din străinătate și interpretată greșit. Drept urmare ministrul "ne califică de simpli meseriași, fără a mai cerceta programa analitică a școalei și gradul de pregătire a absolvenților ei". Revoltătoare este, de asemenea, "ușurința cu care se pronunță Ministerul de Lucrări Publice, când e vorba de câteva sute de conductori", pregătiți cu cheltuiala statului român, numai pentru motivul că această școală nu depinde de acest departament ci de alt minister.

Respingerea cu obstinație a cererilor școlii mai demonstrează un lucru, și anume acela că "nu suntem recunoscuți de organele în drept", ceea ce are efecte practice foarte defavorabile. Spre exemplu Căile Ferate Române, în proiectul lor de organizare, "nu mai cuprind pentru ateliere posturi de conductori tehnici, pe motiv că în țară nu s-ar pregăti asemenea conductori. Iar pe lângă CFR mai sunt și alte goluri pe care sunt chemați a le umple conductorii tehnici în serviciul statului, ca de exemplu învățământul profesional (azi personalul conductor didactic al școalelor de meserii din țară e format numai din ingineri sau maeștri absolvenți ai școalei de meserii superioare și inferioare), întreprinderile comunale și altele".

⁵⁴ *Idem*, file 41-42.

⁵⁵ *Idem*.

⁵⁶ *Idem*, f. 7-8.

Un alt aspect invocat este acela că diversificarea învățământului tehnic prin crearea de noi instituții școlare nu a contribuit cu nimic la îmbunătățirea situației școlii. Astfel, s-au creat școlile de conductori silvici de la Timișoara și București, școli necuprinse nici ele în "prevederile Corpului tehnic (argument ce se aduce și în contra noastră), totuși prin Legea Ministerului Domeniilor Publice⁵⁷ se legiferează drepturile acestora"⁵⁸.

Ministrul este solicitat să intervină energic spre a se autoriza Comisia de echivalare "de a se pronunța în cauza școlii noastre, invitând și subsemnata direcțiune de a se prezenta în fața acestei comisiuni pentru susținerea intereselor școlii noastre"⁵⁹.

Intervențiile tot mai numeroase întreprinse de diverși factori nu duc însă la investirea Comisiei de echivalare cu noi competențe, ci la inițierea unei expertize științifice și didactice exigente efectuate de două cadre didactice de la Politehnica din București cu grad de conferențiar, care primesc delegație "spre a asista și referi asupra pregătirii tehnice și gradului de cultură a absolvenților Școlii de conductori tehnici din Cluj, pendinte de Ministerul Instrucțiunii Publice". Cei doi specialiști au asistat în zilele de 21 și 22 iunie 1929 "la toate examenele orale de diplomă (capacitate) și am luat toate informațiunile necesare pentru documentarea chestiunilor de mai sus"⁶⁰. Referatul amplu și dens de 12 pagini dactilografiate, întocmit cu această ocazie se referă la istoricul școlii, durata cursurilor, condițiile de admitere, materiile de specialitate care se predau pe ani de studii, lucrările grafice și proiectele, practica de atelier și laborator, condițiile de promovare și examenul de capacitate, cu menționarea detaliată a constatărilor făcute direct la examenul de capacitate la care au asistat.

Referatul cuprinde o pagină și jumătate de concluzii interesante și semnificative, între care se desprind cu pregnanță următoarele: "[...] nivelul de cultură al absolvenților Școlii de conductori tehnici din Cluj, se poate considera superior celui al absolvenților școlilor superioare de arte și meserii.

Aceste școli credem că s-ar putea considera echivalente cu școlile tehnice medii, cari au de scop formarea ajutoarelor imediate de specialitatea electromecanică ale inginerilor, dacă s-ar împlini următoarele lipsuri în organizarea lor:"

a. Deși toți profesorii au studii superioare corespunzătoare "totuși este nevoie de un consiliu de perfecționare și de îndrumare a învățământului, potrivit scopului școlii. Acest consiliu ar urma să facă legătura și cu școlile politehnice".

b. Este nimerit ca școala să depindă de același minister de care depind și școlile politehnice, pentru o legătură mai strânsă între cele două grupe de învățământ. Dacă se menține situația actuală, "credem necesar ca învățământul în acea școală să fie controlat și de Ministerul de Lucrări Publice, în special prin delegatul său în consiliul de perfecționare"⁶¹.

Referatul mai sublinia necesitatea modificării cursurilor și punerea lor în acord cu scopul școlii, înzestrarea școlii cu câte un laborator de fizică, chimie și

⁵⁷ *Monitorul oficial*, 1926, nr. 141 din 26 septembrie.

⁵⁸ Arh. St. Cluj-Napoca, Fond Școala de conductori tehnici, dosar 75, fila 7-8.

⁵⁹ *Idem*, file 41-42.

⁶⁰ *Idem*, file 28-39.

⁶¹ *Idem*.

în special de electrotehnică, urmând a se face totodată completările necesare și la alte laboratoare. Școala are nevoie de un local propriu pentru activitatea ei integrală, întrucât o parte din activități se desfășurau în localuri închiriate care nu asigurau condiții corespunzătoare, impunându-se totodată dotarea cu mobilier adecvat a sălilor de proiecte.

În ceea ce privește calitatea învățământului, cele două cadre didactice universitare erau de părere că "examenul de fine de an credem că trebuie să aibă un caracter ceva mai serios", iar examenul de capacitate să se transforme într-un examen care să probeze în special ceea ce a putut asimila candidatul în cei patru ani de studii. În acest scop este recomandabil să se efectueze un proiect de diplomă, în care să se dea atenție îndeosebi realizării elementelor unei instalații electromecanice, iar prin susținerea proiectului în fața unei comisii să se facă posibilă aprecierea gradului de asimilare a cunoștințelor tehnice dobândite de candidat.⁶²

Cu aceasta duelul dintre conducerea școlii și autoritățile centrale, pentru obținerea unui deziderat îndreptățit și legitim, se încheie, următoarea etapă din dezvoltarea școlii va înregistra acordarea satisfacției atât de mult așteptate și a reparației morale cuvenite, prin admiterea absolvenților Școlii de conductori tehnici din Cluj în Corpul tehnic al statului.

Întreaga problemă, cu toate aspectele pe care le implică, cu geneza, desfășurarea și manifestările sale, raporturile dintre situațiile școlare și autoritățile centrale, dezacordul dintre departamentele guvernamentale, măsura în care a prevalat în aprecieri și decizii partea de conținut sau partea formală, impun îndreptățite reflecții. Încadrarea școlii de la început în rețeaua școlară a Ministerului Instrucțiunii și adoptarea unei denumiri similare cu școlile de nivel superior din acest sistem - Școală superioară de arte și meserii - a pecetluit pentru aproape un deceniu statutul școlii. Deși ea și-a schimbat în scurtă vreme denumirea în Școală de conductori tehnici, adaptându-și programa analitică la nivelul școlilor de conductori, ea a rămas mereu cotate în raport de situația inițială. Chiar și expertiza efectuată în 1929 o compară cu școlile superioare de arte și meserii. Paradoxal este faptul că după organizarea școlii s-au creat în țară, inclusiv la Cluj, școli de conductori de lucrări publice ai căror absolvenți erau admiși în Corpul tehnic, deși candidații trebuiau să îndeplinească la intrarea în școală aceleași condiții - 4 clase de liceu - și în plus durata școlarizării la școlile de conductori de lucrări publice era de trei ani, pe când la Școala de conductori tehnici era de 4 ani, realizând prin urmare un nivel superior de pregătire.

O altă cauză care a contribuit la derularea în acest mod a lucrurilor a constituit-o și faptul că școala de la Cluj era un caz singular, în rândul școlilor din subordinea Ministerului Instrucțiunii din întreaga țară, de aceea evoluția a fost atât de lentă, lupta dându-se doar cu forțele locale clujene. Un alt aspect curios este acela că, deși era o școală de conductori, absolvenții având deci calificarea de conductor, paradoxal, ei nu erau primiți în Corpul de conductori (organizația de specialitate consacrată prin lege), din cauza unor obiecții formale. Interesant este în această privință faptul că această contradicție logică nu apare în nici unul din memoriile sau protestele școlii.

⁶² *Idem.*

Problema se impune a fi luată în discuție și sub raportul dezacordului dintre ministerele care tutelau instituții școlare cu organizare și profil asemănător. Pentru că în fond rezolvarea problemei nu era de competența Comisiei de echivalare create expres pentru echivalarea diplomelor din străinătate, ci de competența guvernului, după punerea în prealabil de acord a celor două ministere - Ministerul Instrucțiunii și Ministerul Lucrărilor Publice - care erau datoare să caute o rezolvare obiectivă și pozitivă, având în vedere programa analitică și nivelul real de pregătire al absolvenților, cât și interesul superior al statului. Dar întrucât a prevalat exclusivismul și nu interesul general și interesul justificat al școlii și al absolvenților, toate demersurile și memoriile s-au izbit de impenetrabilitatea mai ales a Ministerului Lucrărilor Publice, care a apărut cu orgoliu și patimă avantajele absolvenților din sistemul școlar pe care-l tutela. Așa se explică, de altfel, și reticența celor două cadre didactice universitare care au efectuat expertiza, formulând cu această ocazie unele judecăți aspre la adresa profesorilor școlii și a activității educative în general.

Că este așa, o dovedește și rezolvarea firească din 1930, când cele două ministere cad de acord, iar guvernul se pronunță în consecință, punând capăt unei situații care a trenat o perioadă nejustificat de mare, orientând evoluția școlii pe făgașul normal, așa cum o cereau imperativele dezvoltării industriale și economice a României și aspirațiile legitime ale absolvenților, susținute cu probitate și consecvență de către corpul profesoral și conducerea școlii.

IOAN SILVIU NISTOR

L'ÉCOLE DE CONDUCTEURS TECHNIQUES ÉLECTROMÉCANICIENS DE CLUJ

Le statut obtenu et les démarches entreprises pour l'amélioration de celui-ci dans le système d'enseignement technique (1919-1929)

(Résumé)

Cette étude reconstitue les étapes d'évolution de l'enseignement technique de niveau moyen, l'apparition d'une nombreuse catégorie de spécialistes, ce qui a imposé la consécration de ce phénomène social et culturel par un établissement législatif - l'organisation du Corps technique. La loi de 1894 assurait la stimulation des personnes douées et compétentes pour la promotion du Corps des conducteurs dans le Corps des ingénieurs après dix ans de service actif et après un examen et concours publique.

Cette prévoyance généreuse et progressiste déterminera une toute entière suite d'actions et de démarches, qui dureront plus d'une décennie, entreprises par la direction, le corps professoral et les élèves de l'Ecole de conducteurs techniques de Cluj, pour obtenir, au profit des personnes qui ont terminé ces études, le droit d'être inclus dans le Corps technique. L'auteur tire au clair l'entier processus évolutif et les étapes qui ont marqué la définition du statut de l'école, en consonance avec les aspirations légitimes des personnes qui ont terminé les études de cette école et les impératifs du développement de l'industrie et de l'économie de la Roumanie.